

ชุด สืบสานมรดกภูมิปัญญา
ทางวัฒนธรรมไทย

การแต่งกาย สมัยรัตนโกสินทร์

ชุด สืบสานมรดกภูมิปัญญา
ทางวัฒนธรรมไทย

การแต่งกาย สมัยรัตนโกสินทร์

ชุด สืบสานมรดกภูมิปัญญา
ทางวัฒนธรรมไทย

การแต่งกาย สมัยรัตนโกสินทร์

บรรณาธิการอำนวยการ ผ่องเพ็ญ อาชาเทวีญ บรรณาธิการ รุ่งโรจน์ อาชาเทวีญ
ผู้ช่วยบรรณาธิการ รัตนา ภูมิพิทักษ์

ผู้เขียน จิตติรัตน์ เกิดหาญ ออกแบบปก ศรินทิพย์ ใจปทุม

คอมพิวเตอร์กราฟิก ทรงวุฒิ ตระกูลพันธ์ พิสูจน์อักษร สิริพรรณ โพธิ์ศรีสุข

เลขมาตรฐานสากลประจำหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ 978-616-596-167-7

จัดทำโดย บริษัท สกายบุ๊กส์ จำกัด 28, 30, 32

ซอยรังสิต-ปทุมธานี 16 ซอย 7 ต.ประชาธิปัตย์ อ.ธัญบุรี จ.ปทุมธานี 12130

โทรศัพท์ 0-2958-1125, 0-2958-1127

e-mail : sales@skybook.co.th, saleskybook@gmail.com

www.facebook.com/skybook.co.th

www.skybook.co.th

© สงวนลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2565

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

จิตติรัตน์ เกิดหาญ.

การแต่งกายสมัยรัตนโกสินทร์.--ปทุมธานี :

สกายบุ๊กส์, 2567.

192 หน้า.-- (สืบสานมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไทย).

1. เครื่องแต่งกาย--ไทย. 2. เครื่องแต่งกาย--ประวัติ.--
สมัยรัตนโกสินทร์, 2325-. I. ชื่อเรื่อง.

391.009593

ISBN 978-616-596-167-7

บทนำ

ลักษณะของผ้าโบราณ

๑. ผ้ากะแสงหรือกรแสง

หมายถึง ผ้าสไบ

๒. ผ้ากาสา

หมายถึง ผ้าดิบเนื้อหยาบ มีสีหม่น คำว่ากาสา (Kassar) เป็นภาษามลายู แปลว่า **หยาบ**

๓. ผ้ากรองทอง

หมายถึง ผ้าที่ถักด้วยเส้นเงินหรือเส้นทอง ถักให้เป็นลวดลายต่อกันเป็นผืน ส่วนมากนำมาทำเป็นผ้าทรงสะพัก โดยใช้หมักทับลงไปบนผ้าสไบอีกทีหนึ่ง มักใช้เฉพาะเจ้านาย ผู้หญิงชั้นสูง มีขนาดกว้างยาวเท่ากับผ้าสไบ ชายผ้าด้านกว้างถักปล่อยเป็นชายครุย

๔. ผ้ากุหลาบ

หมายถึง ผ้าสักหลาดสีเทาปนแดง หรือบางที่อาจจะ
อมสีเหลือง

๕. ผ้ากุดไตหรือกูดไต

หมายถึง เสื่อกักทหาร ไม่ได้เป็นชื่อผ้า

๖. ผ้ากุศราข

หมายถึง ผ้าเนื้อหยาบ ใช้เป็นทั้งผ้าห่มและผ้าปู
มีทั้งผ้าสีขาวและผ้าลาย ถ้าเป็นผ้าอย่างดี
มักมีเชิงชาย ชื่อของผ้าเรียกชื่อตามเมือง
ที่ทำผ้าส่งมาขาย

๗. ผ้าเกี้ยว

หมายถึง ผ้าคาดเอว มีทั้งผ้าลายพิมพ์ ผ้าไหม ฯลฯ

๘. ผ้ากำมะลัดหรือกำมะลิด

หมายถึง ผ้าที่ทอด้วยขนสัตว์ปนไหม

๙. ผ้ากำมะหยี่

หมายถึง ผ้าทอจากขนสัตว์ชนิดหนึ่ง มีหลายสี

๑๐. ผ้าขาวม้า

หมายถึง ผ้าฝ้ายผืนยาวทอเป็นลายตาราง เป็นผ้า
ที่ผู้ชายส่วนใหญ่มักใช้เป็นทั้งผ้าปู ผ้า-
เช็ดตัว ผ้าเคียนพุง และผ้าคาดไหล่
เดิมเรียกว่า **ผ้ากำม้า**

๑๑. ผ้าเข้มخاب

หมายถึง

ผ้าทอด้วยไหมทอง คือเอาเงินแผ่บาง
กะไหล่ทอง แล้วหุ้มเส้นไหมกับไหมสี
ยกเป็นลายริ้ว เป็นลายทองกับลายพื้น
เท่ากัน และบางที่มีไหมเงินทอแซมด้วย
ในภาษาเปอร์เซียมีคำว่า Kimkhab
แปลว่า **ผ้าทอง** ผ้าเข้มخابนี้จะเห็น
เป็นริ้วเล็กทั้งผืนริ้ว มีขนาดกว้างตั้งแต่
๑.๕ - ๓ เซนติเมตร มีทั้งริ้วสีทองพื้นๆ
กับริ้วที่มีพื้นสีเข้มๆ เช่น สีน้ำเงินอมเขียว
สีชมพูอมแดง แล้วยกดอกในริ้วด้วยลาย
เครือเถา แต่ละแนวริ้วเดินด้วยเส้นไหม
สีทอง มีลักษณะลายคือ ผ้าเข้มخابลาย
ดอกสะเทิน ผ้าเข้มخابลายก้านแย่ง และ
ผ้าเข้มخابริ้วขอ ในภาษาเปอร์เซียมีคำ
Kimkhwa หมายถึง **ผ้าไหมยกดอก
หลายสี**

๑๒. ผ้าไหมพัสดร์

หมายถึง

ผ้าทอจากป่านเปลือกไม้หรือฝ้ายเนื้อ
ค่อนข้างละเอียด มักใช้ปูลาด ทำม่าน

๑๓. ผ้าเขียนทอง

หมายถึง ผ้าพิมพ์อย่างดี เน้นลวดลาย เพิ่มความสวยงามด้วยการเขียนเส้นทองตามขอบลาย

๑๔. ผ้าคกรอง

หมายถึง ผ้าทอจากใยไม้

๑๕. ผ้าจวน

หมายถึง ผ้าแพรเปลาะเนื้อบางนิ่มชนิดหนึ่ง จินกลางเรียกว่า “จ้วน” ถ้าเป็นผ้าจวนที่ทอในไทย จะทอด้วยไหมพื้นและมีไหมสีอื่นแทรกเป็นริ้วไปตามทางยาวของผืนผ้า

๑๖. ผ้าฉีก

หมายถึง ผ้าฝ้ายพิมพ์เป็นลายดอกหลายๆ สี

๑๗. ผ้าต่วน

หมายถึง ผ้าแพรชนิดหนึ่ง ไม่มีลวดลาย เนื้อหนากว่าจินกลาง เรียกว่า “ต่วน” คล้ายกับผ้าซาตินของยุโรป

๑๘. ผ้าตาบัวปอก

หมายถึง ผ้าฝ้ายเนื้อหยาบ ชาวบ้านนิยมใช้โดยเฉพาะผู้หญิงใช้เป็นผ้านุ่ง

๑๙. ผ้าตามะกล่ำ

หมายถึง ผ้าฝ้ายลายเล็กๆ ใช้เป็นผ้านุ่ง

๒๐. ผ้าตาเล็ดงา

หมายถึง ผ้าฝ้ายสีคล้ำมีลายเล็กๆ ใช้เป็นผ้านุ่ง

๒๑. ผ้าตาสมุก

หมายถึง ผ้าฝ้ายลายตารางเล็กๆ ใช้เป็นผ้านุ่ง

๒๒. ผ้าตาด

หมายถึง ผ้าทอด้วยทองแดงกับไหมสี เมื่อทอไม่มีลวดลายใดๆ เป็นสีพื้นทองเรียกว่า “ตาดทอง” นอกจากนี้ผ้าตาดยังเรียกตามลายที่ทออีกด้วย เช่น ยกเป็นดอกสี่เหลี่ยมเรียกว่า “ตาดตาดักเตน” ยกดอกเป็นลายคดกริชเรียกว่า “ตาดคดกริช”

๒๓. ผ้าแพพด้า

หมายถึง เป็นผ้าบางเบาชนิดหนึ่ง ปัจจุบันได้นำมาทำเป็นผ้าซับใน เนื้อผ้าคล้ายกับพวกผ้าแพร

๒๔. ผ้าไหมสาว

หมายถึง

ผ้าไหมชนิดหนึ่ง มีทองแสงทองเป็นเส้นยืน และเส้นพุ่งต่างๆ เอาลวดเงินพับให้โปร่ง แหลมคล้ายขนมเทียนเรียงกันเป็นแถว ตรงด้วยทองแสงเป็นแสงแวววาว

๒๕. ผ้าถุงหยี

หมายถึง

ผ้าลายชนิดหนึ่ง มีลายเชิงเป็นสี

๒๖. ผ้าปักไหม

หมายถึง

ผ้าไหมพื้นเนื้อดี ปักลวดลายด้วยไหม สีต่างๆ ทั้งผืน เป็นผ้าที่เจ้านายชั้นสูง นิยมใช้เป็นทั้งผ้าถุง ผ้าห่มทรงสะพัก (ใช้ห่มทับสไบ) บางครั้งทำเป็นผ้าปูลาด และผ้าห่อเครื่องทรง

๒๗. ผ้าปัตทล้าหรือปัตตะล้า

หมายถึง

ผ้าริ้วสีเขียวสลับทอง ริ้วเขียวเป็นริ้วทึบ ตรงริ้วทองเป็นริ้วโปร่ง ทอด้วยวิธีซึ่งไหม เขียวชิดกัน ซึ่งไหมทองห่างกัน ริ้วทอง เป็นริ้วทองแสง ทอมาจากเมืองปัตทล้า ในอินเดีย จึงเรียกชื่อของผ้าชนิดนี้ว่า **ผ้าปัตทล้า** ตามชื่อเมืองที่ทอ

๒๘. ผ้าปักตุ

หมายถึง

ผ้าสักหลาดชนิดหนึ่ง เนื้อฟู คนไทย
ปัจจุบันเรียกว่า **ผ้าเสืท**

๒๙. ผ้าปุม

หมายถึง

ผ้าที่เกิดจากการทอด้วยหรือไหมควบ
ด้วยการเอาด้ายหรือไหมสีต่างๆ กัน
ทอไปตามความลึกล้ำ จึงเป็นลายตาม
ความคิด

๓๐. ผ้าเปลือกไม้

หมายถึง

ผ้าที่ทอจากใยที่ทำจากเปลือกไม้

๓๑. ผ้าพิมพ์

หมายถึง

ผ้าลายที่คนแซกรับทำตามลายที่คนไทย
สั่งทำ ผ้าพิมพ์ที่มีลายตามกระบวนลาย
ไทย เรียกว่า **ผ้าลายอย่าง** ต่อมาพ่อค้า
แซกคิดทำขึ้นตามลายไทย แต่ไม่เหมือน
ผ้าลายแบบนี้ เรียกว่า **ลายนอกอย่าง**

๓๒. ผ้าแพร

หมายถึง

ผ้าที่มาจากประเทศจีน มีหลายชนิดและ
เรียกชื่อต่างๆ กันตามลักษณะของเนื้อผ้า
บางชนิดเป็นผ้าแพรเรียบ บางชนิดมีดอก

ลวดลายสวยงาม คำว่า “แพร” คนไทย-ลาวทางภาคเหนือและภาคอีสานใช้เรียกผ้าไหมพื้นเนื้อนุ่มที่ใช้ทำผ้าสไบคล้องคอว่า **ผ้าแพร** เช่นกัน

๓๓. ผ้าม่วง

หมายถึง ผ้าแพรไหมเนื้อละเอียด มีสีล้วนมากมาย คำว่า **ผ้าม่วง** เป็นชื่อของชนิดผ้าชนิดหนึ่ง ไม่ใช่ผ้าที่มีสีม่วงเท่านั้นแต่มีสีหลากหลาย

๓๔. ผ้ามะไลกาด

หมายถึง ผ้าโสร่งเนื้อดีเป็นมัน

๓๕. ผ้ามัดหมี่หรือมัดหมี่

หมายถึง ผ้าไหมทองแล่งจัดเป็นผ้าเข้มขบชนิดหนึ่ง ทอด้วยไหม มีลักษณะเป็นผ้าลายริ้ว ซึ่งในริ้วมีลายสลับสีอีกทีหนึ่ง

๓๖. ผ้าแฝง

หมายถึง ผ้าคาดเอวในงานพระเมรุของเจ้านายหรือขุนนาง

๓๗. ผ้ายก

หมายถึง ลักษณะหรือกระบวนการทอ เวลาทอเส้นด้ายหรือไหมที่เชิดขึ้นเรียกว่า

เส้นยก เส้นด้ายหรือไหมที่จมลงเรียกว่า **เส้นข่ม** แล้วพุ่งกระสวยไปในระหว่างกลาง ถ้าจะให้เป็นลายเลือกยกเส้นข่มขึ้น บางเส้นก็เกิดลายยกขึ้น จึงเรียกว่า **ผ้ายก** มักมีเชิงผ้าเป็นลายกรวยเชิง หรืออาจมีลายอื่นๆ ได้ ส่วนตัวผ้าหรือท้องผ้ามักเป็นลายดอก ซึ่งเด่นขึ้นด้วยไหมสีหรือแล่งทอง ใช้เฉพาะเป็นผ้านุ่งของเจ้านาย เรียกว่า **ผ้าทรง** ผ้ายกทองมีค่ามาก เพราะต้องใช้ฝีมือทำที่ประณีตมาก นอกจากนี้ยังมียอทองล่องจวน ว่าเป็นผ้าทอทองยกเป็นลายแต่เชิงท้องขึ้นมาเป็นไหมเกลี้ยงสีเดียว

๓๘. ผ้าเยียรบับ

หมายถึง

ผ้าที่ทอด้วยไหมสีควบกับไหมเงินไหมทอง หรือแล่งเงินแล่งทอง ยกเป็นดอกถี่ จัดเป็นผ้าที่ดีที่สุดในบรรดาผ้าที่ทอลักษณะเดียวกัน

๓๙. ผ้ารัดกัมพลหรือผ้ากัมพล

หมายถึง

ผ้าที่ทอจากขนสัตว์มีสีแดง เป็นผ้าหายากมาก ใช้เป็นผ้าโพกศีรษะแทนมงกุฎ หรือเป็นผ้าทรงสำหรับพระมหากษัตริย์

๔๐. ผ้าลาย

หมายถึง ผ้าที่มีลวดลายแล้ว

๔๑. ผ้าสมปัก

หมายถึง ผ้าทอด้วยไหมเปลาะ ด้วยวิธีมัดหมึก กลางพื้นผ้าเป็นสีและลายต่างๆ เป็น ผ้าถุงพระราชทานให้ขุนนางตามตำแหน่ง ใช้เป็นเครื่องแบบมาก่อนสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๕ จะใช้เฉพาะในเวลาเข้าเฝ้าหรือในพระราชพิธี

๔๒. ผ้าสมรส หรือสำรด หรือสมรด

หมายถึง ผ้าคาดเสื้อครุยในงานพระเมรุ หรือ เรียกว่า **ผ้าแพ่ง** ทำด้วยไหมทองดักไปรังๆ บางๆ คล้ายผ้ากรองทองแต่โปร่งและบางกว่ามาก

๔๓. ผ้าสักหลาด

หมายถึง ผ้าทอด้วยขนสัตว์

๔๔. ผ้าสาหลู

หมายถึง ผ้าขาวบางเนื้อน้อยอย่างหนึ่ง ปัจจุบัน มักนำมาเย็บเป็นมุ้ง

๔๕. ผ้าสำลี

หมายถึง ผ้าที่ใช้สำหรับทำผ้าห่ม

๔๖. ผ้าसान

หมายถึง ผ้าขนสัตว์ ผ้าเปลือกไม้ ในเปอร์เซีย มีผ้า Shal ทอด้วยขนอูฐปนไหม ต่อมา ทอด้วยขนแกะ และขนสัตว์ชนิดอื่นปน ด้วยไหมหรือฝ้าย

๔๗. ผ้าสุหรัด

หมายถึง ผ้าลายจากเมืองสุหรัด แคว้นคุชราต ประเทศอินเดีย ซึ่งมีลักษณะคล้ายผ้า กุศราชแต่ไม่มีจำหน่ายในตลาดเมืองไทย คนไทยจึงนิยมผ้าสุหรัดแทน

๔๘. ผ้าสุจหนี

หมายถึง ผ้าที่ทอด้วยขนสัตว์หรือทอด้วยไหมประดับ ลวดลาย ปักตามขอบด้วยดินทองดินเงิน เป็นผ้าสำหรับปูอาสนะหรือที่นอน

๔๙. ผ้าทศวรรีหรืออศวรรี

หมายถึง ผ้าแพรริ้วชนิดหนึ่งที่ส่งมาจากประเทศ อินเดีย

๕๐. ผ้าหนังไก่

หมายถึง ผ้าแพรชนิดหนึ่งที่ทอให้เนื้อผ้ามีลักษณะหยุ่นๆ เป็นผ้าที่นิยมใช้ในสมัยอยุธยา โดยนำมาตัดเสื้อหรือเป็นผ้าสไบ หรือผ้าคาดเอว ผ้าหนังไก่อมี ๒ ชนิด คือ ผ้าหนังไก่อ่นและผ้าหนังไก่อ้ง

๕๑. ผ้าทนามขุน

หมายถึง ผ้าแพรชนิดหนึ่ง ลักษณะเป็นปมเล็กๆ ทั้งผืน ซึ่งยัดหยุ่นได้ มักใช้เป็นผ้าคาดเอว ทับนอกเสื้อของพวกขุนนางและเจ้านาย

๕๒. ผ้าไหม

หมายถึง ผ้าที่ทอด้วยเส้นใยไหม มีทั้งแบบเรียบ สีพื้น ยกดอก และทอเป็นลวดลายต่างๆ ด้วยกรรมวิธีที่หลากหลาย เช่น ผ้ายก ผ้าพื้น ผ้าขิด ผ้ามัดหมี่ ผ้ายก

๕๓. ผ้าไหมด

หมายถึง ผ้าที่ใช้กระดาษทองตัดเป็นเส้นเหมือนเส้นทองแล่ง ทอกับไหมสีต่างๆ ซึ่งชื่อของผ้ามักเรียกไปตามสีไหม เช่น ไหมดเหลือง ไหมดแดง ไหมดเขียว ต่อมา

มีการปรับทำใหม่ คือนำกระดาษทอง พันเส้นไหมทอกับไหมสีเป็นลายเหมือน ผ้าแพรลายทอง ถ้าทำมาจากประเทศ อินเดียเรียก **ไหมดเทศ** ถ้าทำมาจาก ประเทศญี่ปุ่นเรียก **ไหมดญี่ปุ่น** ผ้าไหมด จึงมีหลักอยู่ที่ทำด้วยกระดาษนั่นเอง

๕๔. ผ้าอัตตะลัดหรืออัตลัด

หมายถึง

ผ้าชนิดเดียวกับผ้าเยียรบับและเข้มขาบ คือทอด้วยไหมทอง หรือไหมเงิน หรือ ทองแสงกับไหมสี ยกเป็นลายต่างๆ เป็นดอกลอยห่างๆ เห็นพื้นผ้ามาก ผ้า ชนิดนี้ นิยมนำมาตัดเป็นฉลองพระองค์ ของเจ้านายและเสื้อของขุนนาง หรือนำมาทำเป็นผ้านุ่ง ผ้าปูลาด ภาษามลายู เรียกว่า **อัตตะลัด** แปลว่า **แพรตัวน** ซึ่งเป็นคนละความหมายกับผ้าอัตลัดที่ คนไทยเข้าใจ

ส่วนที่ ๑

การแต่งกายสมัยรัตนโกสินทร์

ช่วงรัชกาลที่ ๑ - ๓

สมัยรัชกาลที่ ๑ - ๓ ถือเป็นยุคต้นของกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นช่วงที่บ้านเมืองกำลังฟื้นจากสงครามในสมัยอยุธยา

ประชากรในยุคต้นรัตนโกสินทร์นี้ เป็นประชากรที่อยู่ในยุคอยุธยาด้วย ดังนั้น เมื่อประชากรเหล่านี้ได้ก้าวเข้ามาดำรงชีวิตในยุครัตนโกสินทร์จึงได้นำวิถีชีวิตในยุคอยุธยาที่มีความเจริญรุ่งโรจน์มาเป็นวิถีแห่งการดำรงชีวิตในยุครัตนโกสินทร์ด้วยไม่ว่าจะเป็นเรื่องการปกครอง ความเป็นอยู่ วรรณกรรม วัฒนธรรมต่างๆ รวมทั้งการแต่งกาย ไม่ว่าจะเป็นเสื้อผ้า เครื่องประดับ ทรงผม สิ่งเหล่านี้ยังคงเอกลักษณ์สืบเนื่องมาจากอยุธยา ดังนั้น การแต่งกายในสมัยรัตนโกสินทร์ ช่วงรัชกาลที่ ๑ - ๓ จึงสรุปได้ ดังนี้

๑. ลักษณะของผ้าที่ใช้

๑.๑ ชนชั้นสูง ขุนนาง หรือชาววัง ใช้ผ้าเนื้อละเอียด สดเส้นเงินเส้นทอง ผ้าไหม หรือผ้าปักตีน

๑.๒ ชาวบ้าน ใช้ผ้าพันเรียบหรือผ้าเนื้อหยาบ

๑.๓ ผ้าบางชนิดจะนุ่งได้เฉพาะกลุ่มคนบางกลุ่ม หรือผู้ที่ได้รับพระราชทานเท่านั้น

๒. รูปแบบการแต่งกาย

๒.๑ พระมหากษัตริย์ ขณะเสด็จออกว่าราชการแผ่นดิน จะฉลองพระองค์ ดังนี้

๒.๑.๑ พระมหาพิชัยมงกุฏ (มงกุฏ)

๒.๑.๒ พระมหาสังวาล (สร้อยตัว)

๒.๑.๓ ปิ่นเกล้า (เข็มขัด)

๒.๑.๔ พระอัมรินทร์ (แหวน)

๒.๑.๕ ทรงพระสนับเพลาชั้นใน (กางเกงขาสั้น)

๒.๑.๖ ทรงพระภูษาโจงกระเบนชั้นนอก

๒.๑.๗ มีเครื่องราชกกุธภัณฑ์ทอดอยู่เบื้องหลัง

๒.๒ พระมหากษัตริย์ ขณะประกอบพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ทรงเครื่องบรมขัตติยราชภูษิตาภรณ์แบบโบราณราชประเพณี ได้แก่ เครื่องราชูปโภค ประกอบด้วย

๒.๒.๑ พระมหาพิชัยมงกุฏแซมพระยี่กา (ขนนก)

๒.๒.๒ ฉลองพระองค์แขนยาว คอตั้ง ผ่าอก ติดกระดุม กรองสำรดปลายแขนและชายเสื้อ (มีผ้าบางๆ ประดับที่ปลายแขนและชายเสื้อ)

๒.๒.๓ รัตพระองค์ด้วยปั้นเหน่ง และรัตประคด
ด้วยไหมถัก

๒.๒.๔ ฉลองพระองค์ ครุยผ้าปัตทาล่าอีกชั้นหนึ่ง

๒.๒.๕ ทรงพระภูษาโจง

๒.๒.๖ ฉลองพระบาทสุวรรณ

๒.๓ พระราชโอรส ฉลองเครื่องเจ้านายชั้นสูง เรียกว่า
ฉลองพระองค์อย่างน้อย ได้แก่

๒.๓.๑ ฉลองพระองค์ไหมพื้น พระกรยาว ปิด
พระศอก ผ่าอก ติดกระดุม ปล่อยชายเลื้อยยาว

๒.๓.๒ คาดผ้าแพรพื้น

๒.๓.๓ ทรงพระภูษาพื้นแบบโจงกระเบน

๒.๔ พระราชธิดา ฉลองพระองค์แบบเก่า คือ

๒.๔.๑ ห่มสไบแบบคลุมพระกรเฉียงไหล่

๒.๔.๒ บางพระองค์ฉลองพระองค์แบบพระกรยาว

๒.๕ สตรีในราชสำนัก

๒.๕.๑ นุ่งผ้ายกหรือผ้าลายทอง นุ่งทั้งแบบโจง-
กระเบนและแบบนุ่งจีบ

๒.๕.๒ ห่มสไบเฉียงด้วยผ้าปักห่มผ้าแพรที่พับ
เหมือนอัดกลีบ

๒.๕.๓ สวมเสื้อแบบคอปิด แขนกระบอก ผ่าอก
ติดกระดุมไว้ด้านใน

๒.๖ ขุนนางทั่วไป

๒.๖.๑ นุ่งโจงกระเบนสีต่างๆ

๒.๖.๒ ไม่สวมเสื้อ ยกเว้นในฤดูหนาว

๒.๖.๓ ในฤดูหนาวจะสวมเสื้อแบบคอกกลม แขน
กระบอก ผ่าอก ติดกระดุม

๒.๖.๔ มีผ้าคาดพุง

๒.๖.๕ บางครั้งสวมเสื้อครุย (เสื้อแขนยาว ผ่าหน้า
ตลอด ความยาวคลุมเข่า) สวมลอมพอก

๒.๗ ขุนนางที่มีตำแหน่งเข้าเฝ้าพระมหากษัตริย์เวลา
เสด็จออกจากราชการแผ่นดิน

๒.๗.๑ นุ่งผ้าสมปัก

๒.๗.๒ คาดผ้าเกี้ยว (มีผ้าคาดพุง)

๒.๗.๓ ไม่สวมเสื้อ

๒.๘ ข้าราชการทหาร

๒.๘.๑ สวมเสื้อเสนาภู่ หรือเสื้อสีตามหน่วย

อาวธูป

๒.๘.๒ นุ่งสนับเพลาหรือนุ่งโจงกระเบน

๒.๘.๓ คาดผ้าแพร

๒.๘.๔ สวมหมวกลักษณะต่างกันตามแบบหน่วย-

รูป

๒.๙ พ่อค้าหรือประชาชนทั่วไป (ผู้ชาย)

๒.๙.๑ นุ่งผ้าแบบโจงกระเบนสีต่างๆ สำหรับไป
งานเทศกาล

๒.๙.๒ นุ่งแบบลอยชาย สำหรับทำงานบ้านหรือ
อยู่บ้าน

๒.๙.๓ ถ้าทำงานหนักจะนุ่งผ้าแบบโจงกระเบน
สั้นเหนือเข่า

๒.๙.๔ ถ้าอยู่บ้านเฉยๆ จะไม่สวมเสื้อ

๒.๙.๕ ถ้าไปงานเทศกาลต่างๆ จะมีผ้าแถบ
คล้องคอ คล้องไหล่ หรือพาดบ่า

๒.๙.๖ บางคนมีผ้าโพกศีรษะ

๒.๑๐ แม่ค้าหรือประชาชนทั่วไป (ผู้หญิง) ที่มีอายุ
จะนุ่งห่ม ดังนี้

๒.๑๐.๑ นุ่งโจงกระเบน

๒.๑๐.๒ ห่มผ้าแถบแบบพันรอบตัวแล้วเหน็บ
ชายผ้าที่เหลือทั้งหมด หรือเหน็บเฉพาะชายผ้าด้านบน โดยนิยม
เหน็บชายผ้าด้านซ้าย

๒.๑๑ แม่ค้าหรือประชาชนทั่วไปที่เป็นหญิงสาวหรือ
หญิงกลางคนมักเป็นคนชั้นสูงหรือค่อนข้างมีฐานะ จะนุ่งห่ม ดังนี้

๒.๑๑.๑ นุ่งโจงกระเบน

๒.๑๑.๒ ห่มผ้าแถบแบบพันรอบตัวแล้วนำชายผ้าข้างหนึ่งพาดบ่าซ้าย และทิ้งชายผ้าลงด้านหลัง นิยมใช้สไบจีบ เรียกการห่มแบบนี้ว่า **ห่มสไบเฉียง**

๒.๑๒ แม่ค้าหรือประชาชนทั่วไป (ผู้หญิง) เมื่อทำงานหนัก จะนุ่งห่ม ดังนี้

๒.๑๒.๑ นุ่งโจงกระเบน สั้นเหนือเข่า

๒.๑๒.๒ ห่มผ้าแถบแบบตะเบ็งมาน

๒.๑๓ แม่ค้าหรือประชาชนทั่วไปที่เป็นหญิงสาวหรือหญิงกลางคนขณะไปงานรื่นเริงจะนุ่งห่ม ดังนี้

๒.๑๓.๑ นุ่งโจงกระเบน

๒.๑๓.๒ สวมเสื้อแขนกระบอก ผ่าหน้า ติดกระดุม ห่มผ้าแถบแบบคล้องคอทับอีกชั้นหนึ่ง

๒.๑๔ เด็กผู้หญิงและเด็กผู้ชาย

๒.๑๔.๑ เด็กที่มีอายุ ๐ - ๓ ปี จะไม่สวมเสื้อผ้า

๒.๑๔.๒ เด็กที่มีอายุ ๔ - ๕ ปี ถ้าเป็นเด็กผู้หญิงจะมีกระบังปั้งหรือจับปั้ง (ที่ปิดอวัยวะเพศของเด็กผู้หญิงในสมัยโบราณ) ปิดที่อวัยวะเพศ ส่วนเด็กผู้ชายผูกสายรัดเอวเพื่อปิดอวัยวะเพศ

๒.๑๔.๓ เด็กผู้หญิงที่ค่อนข้างมีฐานะนิยมสวมเสื้อคอกระเช้า นุ่งโจงกระเบน และไว้ผมจุก

๓. ทรงผม

๓.๑ ผู้ชายในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น จะไว้ผมทรงมหาดไทย

๓.๒ ผู้หญิงในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น จะไว้ผมปึกหรือผมทัด

๓.๓ ส่วนเด็กทั้งผู้หญิงและผู้ชายจะไว้ผมจุก ผมแกละผมโก๊ะ หรือผมเปีย

๔. เครื่องประดับ

๔.๑ พระมหากษัตริย์

๔.๑.๑ พระมหาพิชัยมงกุฏ

๔.๑.๒ พระขรรค์ชัยยอด

๔.๑.๓ พระสังวาลพระนพ

๔.๑.๔ พระสังวาลนพรัตน์

๔.๑.๕ พระอัมรงค์

๔.๑.๖ พระมาลา

๔.๑.๗ กรองคอ

๔.๑.๘ ทับทรวง

๔.๑.๙ ตาบ

๔.๑.๑๐ พาหุรัด

๔.๑.๑๑ ทองพระกร

๔.๑.๑๒ ทองพระบาท

๔.๑.๑๓ ฉลองพระบาท

๔.๒ สตรีในราชสำนัก

๔.๒.๑ รัตเกล้า

๔.๒.๒ รัตช่อง (เครื่องประดับสำหรับรัดชายผม
ที่ปล่อยยาวลงทางท้ายทอยใช้ประกอบกับรัตเกล้า)

๔.๒.๓ กรอบหน้า

๔.๒.๔ กรองคอ

๔.๒.๕ สร้อยคอ

๔.๒.๖ จี้

๔.๒.๗ ทับทรวง

๔.๒.๘ พาหุรัด

๔.๒.๙ สังวาล

๔.๒.๑๐ ทองกร (กำไลข้อมือ)

๔.๒.๑๑ ทองพระบาท (กำไลข้อเท้า)

๔.๒.๑๒ ปิ่นหนึ่ง

๔.๒.๑๓ สายรัดเอว

๔.๒.๑๔ แหวน

๔.๓ สามัญชน

๔.๓.๑ ผู้ชาย ไม่นิยมสวมใส่เครื่องประดับ

๔.๓.๒ ผู้ชายยามออกศึกจะใส่เครื่องรางของขลัง
เช่น ประคำ ตะกรุด แหวนพิรอด เป็นต้น

๔.๓.๓ ผู้หญิง ใส่ต่างหู สวมสร้อยคอ สร้อยข้อมือ
กำไลข้อมือ กำไลข้อเท้า (ใส่เฉพาะผู้หญิงที่ยังไม่ได้แต่งงาน)

๕. เครื่องสำอาง

คนในยุครัตนโกสินทร์ตอนต้นเริ่มมีการใช้เครื่องสำอางบ้างแล้ว ดังเช่น

๕.๑ ใช้แป้งทาใบหน้า

๕.๒ ใช้ขมิ้นทาผิว

๕.๓ ใส่น้ำมันที่ผสม

๕.๔ ทาขี้ผึ้งที่ริมฝีปาก

ครุฑ

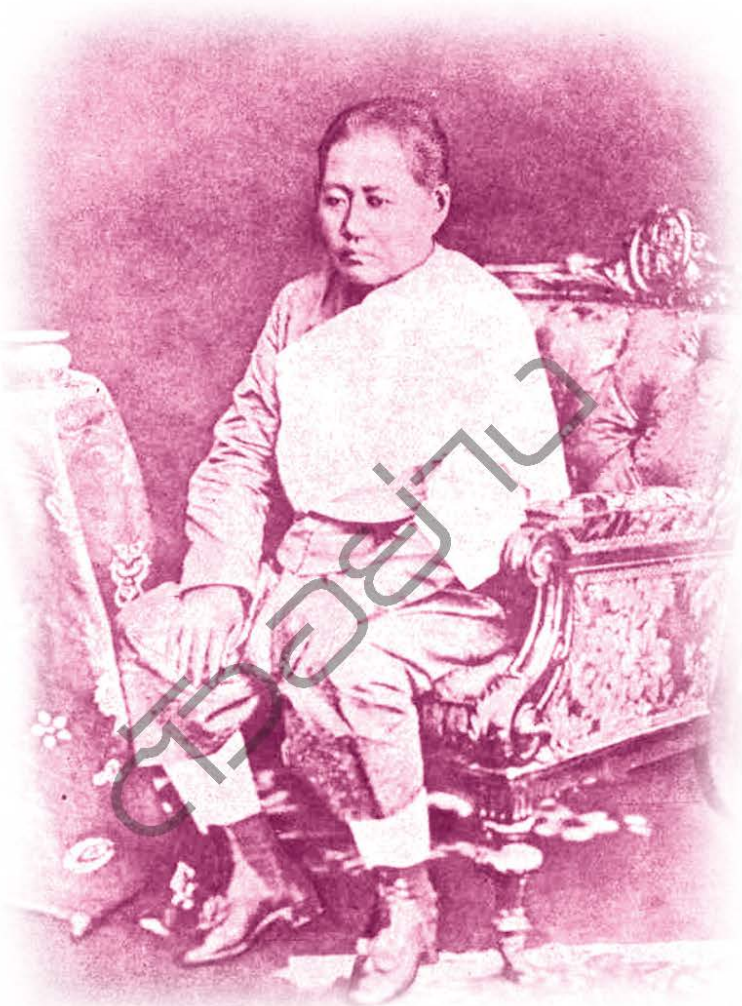

เจ้านายชั้นสูงไว้ผมทรงมหาดไทย
สวมเสื้อแขนยาว ผ่าหน้าตลอด ติดกระดุม นุ่งโจงกระเบน
มีผ้าคาดขูง และสวมรองเท้าว

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาสุตาธิบดีนาถประยูร
พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓
ฉลองพระองค์พระกรยาว และห่มสไบแบบคลุม
พระกรเฉียงไหล่ ทรงโจงกระเบน แต่ไม่สวมรองเท้าว

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาสุทธาสินีนาทรพริย
บรรพชาในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓
ฉลองพระองค์พระกรยาว และห่มสไบแบบคลุมพระกรเฉียบไหล่
ทรงใจกระเบน และสวมรองเท้าบู๊ต

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโกเมน กรมหมื่นนันทชาติเชนทร์
พระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓
ไว้ผมทรงมหาดไทย ทรงผ้าลอยชาย มีผ้าคาดผูก
ฉลองพระบาทสวมแตะ

เครื่องแบบของทหารซีปอย*

ซึ่งต่อมาพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ ๒
ทรงมีพระราชดำริให้เป็นเครื่องแบบของทหารรักษาวงพระราชฐาน

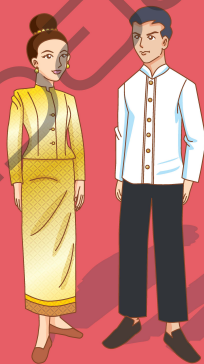
* ทหารซีปอย (sepoy) คือทหารพื้นเมืองชาวอินเดียที่ได้รับการฝึกแบบ
ทหารอังกฤษ

ลักษณะการแต่งกายของเด็กผู้หญิงที่ค่อนข้างมีฐานะ
คือนิยมสวมเสื้อคอกระเช้า นุ่งโจงกระเบน และใช้ผมจุก

การแต่งกาย สมัยรัตนโกสินทร์

ชาวไทยสมัยรัตนโกสินทร์ได้พัฒนาการแต่งกายตามสังคม
ซึ่งผสมผสานแบบไทยโบราณกับแบบใหม่ ๆ
โดยคงยังรักษามรดกทางวัฒนธรรม และเอกลักษณ์ไทย
ทั้งผ้าไทยและการแต่งกายแบบไทย
ยังเป็นที่นิยมของนานาชาติอีกด้วย
เราจึงควรภาคภูมิใจ และส่งเสริมการแต่งกายที่งดงาม
และเหมาะสมต่อไป

จัดพิมพ์และจำหน่ายโดย

บริษัท สกายบุ๊กส์ จำกัด
SKYBOOK COMPANY LIMITED
28, 30, 32 ซอยรังสิต-ปทุมธานี 16 ซอย 7
ต.ประชาธิปัตย์ อ.ธัญบุรี จ.ปทุมธานี 12130
โทรศัพท์ 0-2958-1125, 0-2958-1127 www.skybook.co.th
e-mail: sales@skybook.co.th, saleskybook@gmail.com

e-book

การแต่งกาย
สมัยรัตนโกสินทร์

ISBN : 978-616-596-167-7

ราคา 222 บาท

หมวดภาษาศาสตร์ (ภาษาไทย)